

УДК 1:17.022.1+141.7+159.923.2

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.4.20>

Юшкевич Юлія Сергіївна

кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри філософії, історії та політології
Одеського національного економічного університету
вул. Преображенська 8, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-8295-0346

ПРОБЛЕМА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДИНИ: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність дослідження. Проблема самовдосконалення людини є багатогранною та вимагає комплексного підходу. Її вирішення лежить у гармонійному поєднанні особистих прагнень із реаліями суспільного життя, виборі ефективних і здорових методів розвитку, а також у переосмисленні цінностей. Вивчення цієї проблеми дає змогу не лише краще зрозуміти людську природу, але й сприяти побудові гармонійного суспільства, де розвиток особистості стає ключовою цінністю. **Метою статті** є вивчення аксіологічного виміру процесу самовдосконалення людини в контексті еволюційних змін. **Методологічна основа дослідження** зумовлена поставленою метою і завданнями роботи та характеризується застосуванням теоретичних принципів діалектичного поєднання аналізу і синтезу, історичного та логічного підходів, порівняння та аналогії, а також гіпотетико-дедуктивного, компаративістського, структурно-функціонального та герменевтичного методів. **Результати дослідження.** Парадигмальні та історичні детермінанти просторово-часових змін центризму та аксіосфери, обумовлюють її трансформацію уявлень про еталон досконалості, процес самовдосконалення, а також відповідні шляхи та механізми самовдосконалення. Для кожного історичного етапу розвитку європейської цивілізації, що характеризувався космо-, тео-, антропо-, соціоцентризмом або навіть плюралізмом було притаманне функціонування певної ціннісно-нормативної системи, яка обумовлювала формування відповідної моделі, шляхів та механізмів самовдосконалення, а також еталону досконалості, який можна розглядати як ціннісно-орієнтаційну та внутрішньо-регулятивну основи життєдіяльності людини. Сучасний етап розвитку європейської цивілізації характеризується привалюванням таких цінностей, як гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, та аксіоцентризмом, що ставить цінності, які вважаються самоцінними, в центр розвитку цивілізації. У сучасних умовах, коли світ стоїть перед екзистенційними загрозами, аксіоцентризм може стати тим орієнтиром, який забезпечить не лише виживання людства, але й його процвітання. Сучасним еталоном досконалості стає людина, здатна на реалізацію як діаноетичних, так і етичних цінностей одночасно, а основним змістом концепту «самовдосконалення» виступає його безперервність.

Ключові слова: аксіосфера, аксіоцентризм, еталон досконалості, людина, самовдосконалення, цінності, центризм.

Вступ. Проблема самовдосконалення людини є однією з ключових у філософії, психології та суспільних науках. Від найдавніших часів люди прагнули пізнати себе, розвинути свої здібності та досягти гармонії з навколишнім світом. Це прагнення до самовдосконалення, що спонукає людину до безперервного пошуку нових знань, умінь і сенсу, є центральним аспектом її існування.

Сучасність робить проблему самовдосконалення надзвичайно актуальною. Світ швидко змінюється, і людина змушена адаптуватися до нових умов. Технічний прогрес відкриває безліч можливостей для навчання та особистого розвитку, але водночас створює виклики, пов'язані з інформаційним перевантаженням та залежністю від технологій. Соціальні кризи, такі як пандемії, війни та економічна нестабільність, підштовхують людину до пошуку внутрішньої опори, що потребує глибокого усвідомлення себе та своїх потреб.

Отже, проблема самовдосконалення людини є багатогранною та вимагає комплексного підходу. Її вирішення лежить у гармонійному поєднанні особистих прагнень із реаліями

суспільного життя, виборі ефективних і здорових методів розвитку, а також у переосмисленні цінностей. Вивчення цієї проблеми дає змогу не лише краще зрозуміти людську природу, але й сприяти побудові гармонійного суспільства, де розвиток особистості стає ключовою цінністю.

Мета та завдання. Метою даної статті є вивчення аксіологічного виміру процесу самовдосконалення людини в контексті еволюційних змін. Найголовнішими завданнями виступають: розгляд еволюції уявлень про досконалу людину та процес самовдосконалення в різні історичні епохи; визначення аксіологічних домінант колективного та індивідуального рівнів свідомості в історичному контексті; вивчення залежності розуміння досконалості та самовдосконалення людини від центрizmu та аксіосфери притаманних світоглядній моделі певного історичного періоду; виявлення шляхів та механізмів самовдосконалення людини відповідних актуальній моделі самовдосконалення; розвідка до питання самовдосконалення людини на сучасному етапі розвитку європейської цивілізації.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження зумовлена поставленою метою і завданнями роботи та характеризується застосуванням теоретичних принципів діалектичного поєднання аналізу і синтезу, історичного та логічного підходів, порівняння та аналогії, а також гіпотетико-дедуктивного, компаративістського, структурно-функціонального та герменевтичного методів.

Результати дослідження. Розуміння досконалої людини та самовдосконалення змінювалося залежно від історичних епох і культурних традицій.

Так, східна культура має унікальний світогляд, що сформувався під впливом релігійно-філософських систем, таких як буддизм, даосизм, конфуціанство, індуїзм, тощо. Її центрзм і аксіосфера, які визначають уявлення про людину, світ і цінності, ґрунтуються на інтеграції духовності, гармонії з природою, а також внутрішньому саморозвитку.

Важливим аспектом східної філософії є підхід до самовдосконалення як інтроспективного процесу. Вся увага спрямована на розкриття глибинного внутрішнього світу людини. Такий підхід властивий інтровертній природі східної культури, яка прагне до гармонії між особистістю та космосом через духовну самодисципліну і розвиток. Людина вивчає свої емоції, думки та прагнення, досягаючи самопізнання і контролю над собою. На відміну від західної традиції, де самовдосконалення часто пов'язане з матеріальними досягненнями або соціальними змінами, східна культура вбачає основу самовдосконалення у досягненні внутрішньої рівноваги, гармонії та звільненні від пристрастей.

Такий підхід реалізується у східних практиках самовдосконалення: медитації, яка спрямована на зосередження уваги та очищення розуму, що дозволяє людині осягнути сутність власного буття та досягти нірвани, стану повного звільнення від страждань і циклу перевтілень (буддизм); йозі – самопізнанню через пізнання Атмана (внутрішньої душі) і Брахмана (вселенського духу), остаточною метою якого є осягнення єдності індивідуального та вселенського (індуїзм); методи гармонізації енергії Ци – досягненні гармонії з природою, автентичного способу буття, через «дао» – шлях спонтанності, простоти й природності (даосизм); розвитку чеснот, зокрема гуманності, мудрості, вірності й самоконтролю, для досягнення гармонії у суспільстві через дотримання моральних норм і виконання соціальних обов'язків (конфуціанство).

Еталоном досконалості в східних культурах виступають бодхісатва, який допомагає іншим досягти просвітлення (буддизм), просвітлена людина, яка звільнилася від сансари через пізнання Атмана і Брахмана (індуїзм), особистість, яка досягла повного злиття з природою, де вона живе у злагоді з ритмами всесвіту, слідує його природному порядку (даосизм), мудрець, який піклується про добробут суспільства (конфуціанство).

Аксіологічну систему західної культури періоду давніх цивілізацій визначав космоцентризм, в межах якого людина розглядалась як частина гармонійного космічного порядку, а основними цінностями вважались гармонія, добродієність, краса, мудрість. В епоху Античності панував ідеал «калокагатії» – гармонійно розвиненої особистості, що поєднувала фізичний, моральний та інтелектуальний розвиток.

У філософії цього періоду домінували два ключові підходи, що розглядали різні аспекти самовдосконалення. По-перше, це раціонально-практична етика в межах якої пріоритетним вважалося суспільне благо. Наголошувалося, що самовдосконалення має служити не лише

особистому розвитку, а й забезпеченню гармонії в суспільстві. Людина повинна осягати істину і доброчесність через раціональне мислення, осмислення моральних принципів і спрямування своїх зусиль на досягнення суспільного блага. Так, Сократ основною умовою можливості особистого самовдосконалення вважав усвідомлення власного незнання та необхідності постійного пошуку істини, він закликав «Пізнай самого себе». Арістотель розглядав розвиток чеснот, таких як поміркованість, справедливість і мудрість, фундаментальними у процесі досягнення «евдемонії» – щасливого і доброчесного життя. Епікур вважав можливим досягти щасливого стану завдяки уникненню страждань та розумному задоволенню бажань.

У межах підходу, орієнтованого на суб'єктивно-духовну моральність, основою досконалості вважався розвиток суто індивідуальних чеснот. Акцентувалась увага на індивідуальному пошуку істини, що спрямований на духовне самовдосконалення та здатність діяти у злагоді з внутрішнім світом. Піфагор наголошував на необхідності гармонії між тілом, душею і розумом через аскетизм, пізнання законів всесвіту і розвиток внутрішньої дисциплінованості. Антісфен вважав самодостатність – відмову від зовнішніх благ і розвиток чеснот – засобом досягнення щастя. Зенон акцентував увагу на стоїчній рівновазі – здатності зберігати спокій і гармонію навіть у найскладніших обставинах, спираючись на розум і контроль над пристрастями.

Філософи Античності пропонували різноманітні методи, які допомагали досягати гармонії і досконалості: осмислення своїх внутрішніх потреб, можливостей і обмежень через діалог, рефлексію та філософські роздуми; розвиток вміння керувати своїми емоціями і бажаннями через аскетичні практики або етичні вправи; участь у мистецьких, наукових та освітніх процесах як засобі розширення своїх здібностей і пізнання світу; здійснення фізичних тренувань та проведення змагань, що сприяли вихованню сили волі і витривалості.

Епоха Середньовіччя характеризувалася пануванням теоцентричного світогляду, що розглядав Бога як джерело істини та краси – уособлення абсолютної досконалості. Людина вважалася створеною за образом Божим, і, попри гріховність, у кожній особистості визнавалася позитивна духовна основа, що потребувала розвитку, який розглядався, як суто внутрішня активність, спрямована на збагачення внутрішнього світу, як такий, що може вважатися цінністю сам по собі, незалежно від його результатів чи впливу на зовнішній світ.

Більш того, у цей історичний період акцент робився на вдосконаленні душі, а не на земному житті чи матеріальному благополуччі. Активна діяльність із вдосконалення світу сприймалася як другорядна, порівняно з внутрішнім самовдосконаленням, яке слугувало шляхом до спасіння та досягнення єднання з Богом.

Основними методами самовдосконалення були такі релігійні практики, як молитва – спосіб спілкування з Богом і очищення душі, покаяння і сповідь – методи звільнення від гріхів, паломництва до святих місць задля духовного збагачення. Аскетичний спосіб життя, що передбачав відмову від земних благ і пристрастей, був ключовим методом самовдосконалення і вважався необхідною умовою для очищення душі та досягнення духовного просвітлення. Заохочувався розвиток моральних чеснот, таких як смирення, любов до ближнього, милосердя та терпіння.

Епоха Відродження стала періодом радикальних змін у розумінні сутності людини та її здатності до самовдосконалення. Центром світоглядної парадигми стала людина – мисляча, творча, здатна досягти найвищих рівнів розвитку завдяки власним зусиллям – домінували ідеї антропоцентризму та гуманізму.

На відміну від античного ідеалу, де гармонія досягалася через споглядання і підкорення природному порядку, в межах антропоцентричного бачення наголошувалось на необхідності активного впливу людини на свій розвиток. Людська доля залежала вже не від зовнішніх сил, а від самого індивіда, його здатності до самореалізації. Гуманістичні ідеї проголошували унікальність і цінність кожної людини. Самовдосконалення в цьому контексті розглядалося як інструмент для реалізації людського потенціалу й утвердження свободи особистості.

Необхідно акцентувати на дуалістичності процесу самовдосконалення у період Відродження, що знайшло відображення в етико-естетичній моделі досконалості. Так, одним із

ключових аспектів самовдосконалення стало прагнення до краси – як зовнішньої, так і внутрішньої. Гармонія форм, пропорцій і симетрії розглядалася як ознака досконалості. Цей принцип знайшов відображення у мистецтві, архітектурі, музиці та літературі. Краса, у свою чергу була, нерозривно пов'язана з морально-етичними цінностями – досконалість особистості включала ідеали добра та справедливості.

Ренесанс зумовлює появу нового смислового акценту в проблемі досконалості. «Принцип досконалості був одним з найвагоміших в ієрархії ціннісних структур ренесансної людини і постає не лише як ціннісно-орієнтаційна основа життєдіяльності людини, але і внутрішньо-регулятивний принцип, який полягав у проектуванні особистісної культури» [2, с. 89].

В якості основних шляхів самовдосконалення цього періоду можна розглядати освіту, мистецтво та науку. Велика увага приділялася самоосвіті, читанню класичних текстів, вивченню мов, природничих і гуманітарних наук. Мистецтво стало одним із основних засобів самовираження й духовного розвитку, адже саме через створення прекрасного людина наближається до досконалості.

Новий тип центрзму – соціоцентризм – приходить на зміну антропоцентричним уявленням епохи Відродження у XVII–XVIII сторіччях, що обумовлює формування нового бачення співвідношення людини і світу, зокрема соціального, а також трансформацію уявлень про досконалість та процес самовдосконалення.

На відміну від Ренесансу, коли домінували гуманістичні ідеали творчої, неповторної особистості, яку порівнювали з Богом, епоха Нового часу змістила акцент на більш прагматичний і функціональний підхід до розвитку людини. Вона розглядалася передусім як частина соціальної системи, а її самовдосконалення сприймалося крізь призму технологічних, виробничих і управлінських цілей. Розвиток особистості все більше пов'язується з її діяльністю в соціально-економічній і політичній сферах, а не з духовним чи моральним самовдосконаленням.

Самовдосконалення починає розглядатися як соціально обумовлений процес, орієнтований на благо суспільства. Відбулася зміна уявлень про ціль самовдосконалення. Якщо раніше це було прагнення до гармонії або духовної досконалості, то в новочасному світогляді основною метою стала реалізація морального самовдосконалення через взаємодію із суспільством.

Однією з головних рис філософії цього періоду стала віра у творчу силу людського розуму та безмежні можливості людини, тому цілком логічно, що саме розвиток розуму, через навчання та накопичення знань, зокрема тих, що отримані через досвід і наукові дослідження, вважалися головним інструментом самовдосконалення та засобом перетворення як особистості, так і навколишнього світу.

Самовдосконалення особистості було актуальним питанням і в межах німецької класичної філософії, яку представляли такі мислителі, як І. Кант, Й. Фіхте, Г. Гегель, тощо. Вони пов'язували процес самовдосконалення людини з морально-етичними та релігійними цінностями. Попри спільний акцент на морально-релігійному змісті досконалості, їхні погляди на мету та засоби самовдосконалення демонструють певні відмінності, що відображають багатогранність підходів до цієї теми.

Іммануїл Кант розглядав самовдосконалення особистості крізь призму моральності, яку він вважав вищою метою людського існування. На його думку, людина повинна навчитися контролювати свої пристрасті й інстинкти, підпорядковуючи їх раціональному моральному закону. Самовдосконалення вимагає дій, які відповідають універсальним моральним принципам і водночас сприяють загальному благу. Найвища моральна досконалість є універсальною метою людства, а кожна людина має діяти як частина цього процесу, вдосконалюючи не лише себе, а й суспільство.

Йоганн Фіхте розглядав самовдосконалення як індивідуальний і водночас соціальний процес. Людина, вважає він, стає тим, ким вона прагне бути, лише завдяки власним зусиллям: «Я можу бути тільки тим, ким я себе зроблю». Основою самовдосконалення виступає вироблення власного морального ідеалу, відповідно до якого людина спрямовує свої дії. Фіхте наголошував, що самовдосконалення можливе лише через активну взаємодію з іншими людьми: «Людина стає

людиною тільки серед людей, завдяки активним діяльнісним взаємовідносинам з ними»». Таким чином, соціальні зв'язки є ключовим елементом процесу самовдосконалення [4, с. 65].

Георг Гегель розглядав самовдосконалення як частину глобального розвитку «світового Духу». З його точки зору, людина є «недосконалим духом», який через постійну духовну еволюцію стає частиною вищого Духу. Цей процес є невід'ємною частиною духовного прогресу людства.

Філософія кінця XIX–XX століття відзначалася суттєвим відходом від принципів класичної філософії, роблячи акцент на вирішенні проблеми смислу і долі людського буття. У цей період змінюється сприйняття механізмів саморозвитку особистості, що було обумовлено кризою класичного раціоналізму і переоцінкою попередніх ідеалів. Віра у всевладдя розуму, яка панувала у добу Просвітництва і класичної філософії, поступово змінюється на розчарування, скепсис і пошук нових підходів до розуміння людини.

Розум, що у XVIII столітті вважався основним інструментом людського розвитку, тепер піддається критиці за свою неспроможність вирішити глибинні екзистенційні питання. Просвітницький оптимізм поступається місцем сумніву у здатності розуму забезпечити гармонію між людиною і світом. Орієнтація мислення стає більше аксіологічною, ніж гносеологічною. Людина починає шукати сенс життя не лише через знання, а й через осмислення своїх цінностей, цілей і переживань. Особлива увага приділяється унікальності кожної людини, її внутрішньому світу та здатності до творчого самовираження. Самовдосконалення починає розглядатися як індивідуальний шлях, а не універсальна модель для всіх.

Людина вважається такою, що має досліджувати свій внутрішній світ, аби визначитися зі своїми життєвими цілями, цінностями і напрямками розвитку. Самопізнання стає ключовим інструментом у цьому процесі. Самовдосконалення вимагає самостійності у прийнятті рішень і розробці власного життєвого шляху, тому людина не повинна спиратися на авторитети чи соціальні норми, у процесі його визначення. Також, важливим аспектом самовдосконалення стає реалізація індивідуальної творчої діяльності, яка розглядається не лише як мистецтво чи наука, а як спосіб осмислення життя і самовираження.

Самовдосконалення особистості як внутрішньо детермінований процес розглядається в межах таких філософських течій цього історичного періоду, як філософія життя, екзистенціалізм, філософія психоаналізу, тощо.

Представники «філософії життя», зокрема Ф. Ніцше, А. Шопенгауер та А. Бергсон, висунули ідеї, які підкреслювали значення емоційної і вольової природи людини. Вони заперечували виключно раціональне пояснення людської поведінки та самовдосконалення, наголошуючи на глибшій, часом ірраціональній основі людського буття. Зокрема, Шопенгауер говорив про волю як про першооснову світу, відзначаючи, що саме бажання і прагнення визначають життєвий шлях людини. Ніцше зосередився на концепції «волі до влади», розглядаючи її як рушійну силу, яка спонукає людину до подолання власних обмежень і досягнення нових висот. Анрі Бергсон у своїх працях наголошував на інтуїції як основному інструменті пізнання, здатному проникати вглиб явищ, недоступних для логічного мислення. Його ідеї підкреслювали значення творчого імпульсу у процесі розвитку особистості.

Видатні мислителі екзистенціальної філософії, такі як М. Гайдеггер, А. Камю, Ж.-П. Сартр, тощо розвинули ідеї, які відкривають нові горизонти у розумінні природи людини. Основною ідеєю екзистенціалізму є твердження, що людина здатна до саморозвитку і самовдосконалення через усвідомлення своєї сутності та глибоке осмислення власного існування. Вислів Жана-Поля Сартра: «Людина є не що інше, як та, якою вона творить себе» яскраво відображає головний принцип цієї філософії. Людина не має наперед визначеної сутності, вона створює її через свої рішення, дії та особистий вибір, несучи відповідальність за своє життя.

Екзистенціалізм підкреслює значення екзистенції – неповторного існування кожного індивіда. Це зумовлює розуміння самовдосконалення як процесу глибокого самопізнання і саморозкриття. Самовдосконалення тут часто трактується як рух до більш повного вираження власного «Я» і реалізації внутрішнього потенціалу. Цей процес може бути незалежним від

зовнішніх моральних норм чи загальноприйнятих стандартів, адже екзистенціалізм акцентує на індивідуальній свободі та автентичності.

Водночас у рамках цієї течії саморозвиток нерідко розглядається як природний, навіть несвідомий імпульс до самоосмислення, що закладений у людській природі. Це прагнення до самовираження не завжди слідує за визначеними моральними координатами, адже екзистенціалізм відстоює ідею свободи індивіда обирати свій життєвий шлях, навіть якщо він суперечить традиційним уявленням про добро та зло.

Разом із тим екзистенціальна філософія наголошує на кризовому характері буття: усвідомлення свободи і відповідальності часто супроводжується переживаннями тривоги, самотності, абсурду. Ці емоційні стани є не просто бар'єрами, а важливими моментами в процесі самовдосконалення, які допомагають людині заглибитися у себе, віднайти сенс у власному існуванні та побудувати автентичне життя.

Сучасний етап розвитку світового соціуму характеризується процесами глобалізації та інформатизації. Це обумовлює виникнення низки загроз. «Виникають нові механізми людського спілкування і взаємодії, розширюється і посилюється взаємозалежність самих різних культур. Сучасний етап розвитку науки характеризується тотальним впливом на всі сфери життєдіяльності людини. Таким чином, мова йде про комплекс породжених цими фактами проблем, пов'язаних як із забрудненням навколишнього середовища, його впливом на біосферу; впровадженням високих технологій; так і з необхідністю формування духовної культури інформаційного суспільства» [1, с. 65].

Слід зазначити, що аксіосфера європейської цивілізації на сучасному етапі її розвитку знаходить своє віддзеркалення у Статті 2. Консолідованої версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського союзу, «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків» [3].

Більш того, Європейський Союз є союзом цінностей, а проєкт європейської інтеграції є проєктом цінностей. Як зазначав Жозе Мануель Дурао Баррозу, президент Європейської Комісії, у зверненні до Європейського Союзу, в Страсбурзі, 11 вересня 2013 року: «Європейський ідеал торкається самих основ європейського суспільства. Це про цінності, і я підкреслюю це слово: цінності» [5, с. 91].

Виходячи з усіх означених аспектів, можна дійти висновку, що сучасною формою центризму виступає аксіоцентризм, в межах якого цінності, зокрема морально-етичні сприймаються як самоцінність, вони виступають і ціллю, і результатом її досягнення водночас. Це означає, що прогресивність більше не визначається лише за технічними або економічними показниками, а виходить з того, наскільки ці досягнення сприяють збереженню людяності, розвитку культури, освіти та збереженню природи.

Сучасним еталоном досконалості повинна бути людина, здатна на реалізацію як діаноетичних, так і етичних цінностей одночасно. З одного боку, представник «нової глобальної цивілізації» має бути не «статичним» – пасивним споживачем готового знання, що носить скоріше декларативний характер, а «динамічним», креативним, творчим, що вміє оперувати великим обсягом інформації, здатний систематизувати її, робити логічні висновки та приймати нестандартні рішення при цьому в досить обмежений часовий проміжок. З іншого боку, сучасна людина повинна бути високодуховною особистістю, яка свідомо реалізує в своїй діяльності загальнолюдські морально-етичні цінності такі, як справедливість, свобода, відповідальність, тощо. Саме це дозволить їй бути гідним представником сучасного світового соціуму, який не тільки реалізує принцип постійного самовдосконалення, але й сприяє покращенню світів частинкою яких він є – природного, соціального та духовного.

Висновки. Отже, можливо зробити висновок про те, що парадигмальні та історичні детермінанти просторово-часових змін центризму та аксіосфери, обумовлюють її трансформацію

уявлень про еталон досконалості, процес самовдосконалення, а також відповідні шляхи та механізми самовдосконалення. Для кожного історичного етапу розвитку європейської цивілізації, що характеризувався космо-, тео-, антропо-, соціоцентризмом або навіть плюралізмом було притаманне функціонування певної ціннісно-нормативної системи, яка обумовлювала формування відповідної моделі, шляхів та механізмів самовдосконалення, а також еталону досконалості, який можна розглядати як ціннісно-орієнтаційну та внутрішньо-регулятивну основи життєдіяльності людини. Сучасний етап розвитку європейської цивілізації характеризується привалюванням таких цінностей, як гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, та аксіоцентризмом, що ставить цінності, які вважаються самоцінними, в центр розвитку цивілізації. У сучасних умовах, коли світ стоїть перед екзистенційними загрозами, аксіоцентризмом може стати тим орієнтиром, який забезпечить не лише виживання людства, але й його процвітання. Сучасним еталоном досконалості стає людина, здатна на реалізацію як діаноетичних, так і етичних цінностей одночасно, а основним змістом концепту «самовдосконалення» виступає його безперервність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Владленова І. В. Антропо-соціоцентризм чи техно-науко-центризм? *Наукова школа академіка І. А. Зязюна у працях його соратників та учнів*: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 16–17 трав. 2017 р. Х. : НТУ «ХПІ», 2017. С. 64-67.
2. Ковальчук І. Л. Самовдосконалення як чинник подолання відчуження: філософсько-антропологічний аналіз : дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.04. Луцьк, 2009. 212 с.
3. Консолідована версія Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського союзу (2010/С 83/01). *Офіційний вісник Європейського союзу*. 2010. № С 83/1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення 19.12.2024)
4. Уйсімбаєва Н. В. Самовдосконалення особистості як філософська проблема. *Science and education a new dimension. Pedagogy and psychology*. 2016. Issue: 93, IV (45). P. 64–67.
5. Dratwa J. How values come to matter at the European Commission ethical experimentations of Europe. *Politique européenne*. 2014. № 45(3). Pp. 86–121. <https://doi.org/10.3917/poeu.045.0086>.

REFERENCES

1. Vladlenova, I. V. (2017). Antropo-sotsiotsentryzm chy tekhnо-nauko-tsentryzm? [Anthropo-sociocentrism or techno-scientific-centrism?]. *Naukova shkola akademika I. A. Ziaziuna u pratsiakh yoho soratnykiv ta uchniv*: materialy nauk.-prakt. konf., m. Kharkiv, 16–17 trav. 2017 r. Kh. : NTU «KhPI», 64–67 [in Ukrainian].
2. Kovalchuk, I. L. (2009). Samovdoskonalennia yak chynnyk podolannia vidchuzhennia: filosofsko-antropologichnyi analiz [Self-improvement as a factor in overcoming alienation: a philosophical and anthropological analysis]: [dys. ... kand. filosof. nauk : 09.00.04, Lutsk] [in Ukrainian].
3. Konsolidovana versiiia Dohovoru pro Yevropeyskyi Soiuz ta Dohovoru pro funktsionuvannia Yevropeiskoho soiuzu [Consolidated version of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union] (2010/S 83/01). *Ofitsiinyi visnyi Yevropeiskoho soiuzu*. 2010. № S 83/1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (data zvernennia 19.12.2024) [in Ukrainian].
4. Uisimbaieva, N. V. (2016). Samovdoskonalennia osobystosti yak filosofska problema [Self-improvement of the individual as a philosophical problem]. *Science and education a new dimension. Pedagogy and psychology*, Issue: 93, IV (45), 64–67 [in Ukrainian].
5. Dratwa, J. (2014). How values come to matter at the European Commission ethical experimentations of Europe. *Politique européenne*, № 45(3), 86–121. <https://doi.org/10.3917/poeu.045.0086> [in English].

Yushkevych Yuliia Serhiivna

Candidate of Philosophical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Philosophy, History and Political Science
Odessa National University of Economics
8, Preobrazhenskaya str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8295-0346

THE PROBLEM OF HUMAN SELF-IMPROVEMENT: AXIOLOGICAL ASPECT

The relevance of the problem. The problem of human self-improvement is multifaceted and requires an integrated approach. Its solution lies in the harmonious combination of personal aspirations with the realities of social life, the choice of effective and healthy development methods, as well as in rethinking values. The study of this problem allows not only to better understand human nature, but also to contribute to the construction of a harmonious society, where the development of personality becomes a key value. **The purpose of the article** is to study the axiological dimension of human self-improvement in the context of evolutionary changes. **The methodological basis** of the study is determined by the set goal and objectives of the work and is characterized by the application of theoretical principles of the dialectical combination of analysis and synthesis, historical and logical approaches, comparison and analogy, as well as hypothetical-deductive, comparative, structural-functional and hermeneutic methods. **Research results.** Paradigmatic and historical determinants of spatio-temporal changes in centrism and the axiosphere also determine the transformation of ideas about the standard of perfection, the process of self-improvement, as well as the corresponding paths and mechanisms of self-improvement. Each historical stage of development of European civilization, characterized by cosmo-, theo-, anthro-, sociocentrism or even pluralism, was characterized by the functioning of a certain value-normative system, which determined the formation of a corresponding model, paths and mechanisms of self-improvement, as well as the standard of perfection, considered as a value-orientation and intra-regulatory basis of human life. The current stage of development of European civilization is characterized by the prevalence of such values as dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights, and axiocentrism, which places values that are considered valuable in themselves at the center of civilization development. In modern conditions, when the world is facing existential threats, axiocentrism can become a guideline that will ensure not only the survival of humanity, but also its prosperity. The modern standard of perfection is a person capable of realizing both dianoetic and ethical values simultaneously, and the main content of the concept of self-improvement is its continuity.

Key words: axiosphere, axiocentrism, centrism, man, model of perfection, self-improvement, values.